Rovența-Frumușani 1995 = Daniela Rovența-Frumușani, *Semiotica discursului științific*, București, Editura Științifică.
Wooten 1987 = *Hermogenes' On Types of Style*, translated by Cecil W. Wooten, Chapel Hill and London, The University of North Carolina Press.

ON G. IVĂNESCU'S STYLISTIC VIEW (OR ON A JUST RECOMMENDATION REGARDING THE STUDY OF STYLES)

ABSTRACT

In this paper I aim at evaluating G. Ivănescu's stylistic conception, pointing to both its correctness and possibilities, as well as to its limits. Since the Romanian linguist did not always express himself clearly enough, we have resorted to Eugenio Coseriu's linguistic theory as an interpretative frame *ex-negativo*. At the same time, I thought it proper to bring into light our forerunners' conception concerning the three types of styles theorized in Antiquity: the plain, the middle and the grand.

Keywords: *G. Ivănescu, Coseriu, rhetoric, styles, Antiquity, functional stylistics*.

CONCEPȚIA LUI G. IVĂNESCU ȘI A LUI EUGENIU COȘERIU DESPRE LIMBAJUL POETIC (I)

LUCIA-GABRIELA MUNTEANU*

1. Platforma ideatică a celor doi savanți

1.1. În studiul amplu *Limba poetică românească* (Ivănescu 1956), reluat cu unele modificări în *Istoria limbii române* (Ivănescu 1980), în volumul postum *Studii de istoria limbii române literare* (Ivănescu 1989), G. Ivănescu numește și comentează clar, de multe ori polemic, izvoarele care au stat la baza configurării propriei concepții despre limba poetică. Le enumerăm în modul cum au fost ele menționate (fie doar numele autorului, fie împreună cu lucrarea de referință) și le grupăm astfel:

a) izvoare antice: Aristotel (Poetica), Demetrios (Tratatul despre stil);

b) izvoare occidentale:

– savanți din secolul al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea: Giambattista Vico, Hegel, W. von Humboldt;

– lingviști din secolul al XIX-lea: Jacob Grimm, Franz Bopp, Fr. Diez, A. Schleicher;

– lingviști și filosofi din prima jumătate a secolului al XX-lea: Ferdinand de Saussure, Benedetto Croce, G. Gentile, F. Gundolf, G. Bertoni, A. Pagliaro, Gunther Ipsen, Julius Stenzel, Charles Bally, Karl Vossler, Leo Spitzer, Albert Sechehaye, J. Vendryes (*La langue poétique*), P. Chantraine, Jerzy Kuryłowicz, Georg Schmidt-Rohr;

– lingviști din a doua jumătate a secolului al XX-lea: Alf Lombard (*La lingua letteraria romanza meno fissata: il rumeno*), J. Mukařovský, Leo Weisgerber, Jules Marouzeau, Roman Jakobson, Roland Barthes, Cercul lingviștilor praghezi;

c) izvoare autohtone:

– lingviști, istorici, critici români: Ovid Densusianu (*Evoluția estetică a limbii române*), Al. Rosetti (*Studii lingvistice*), Moses Gaster, J. Byck (*Vocabularul științific și tehnic în limba română, în secolul al XVII-lea*), P.V. Haneș (Dezvoltarea *limbii literare [române] în prima jumătate a secolului al XIX-lea*), Garabet Ibrăileanu, I.-A. Candrea, D. Popovici, Liviu Rusu (*Estetica poeziei lirice*), Grigore

* Școala Normală „Vasile Lupu", Iași, aleea Mihail Sadoveanu, nr. 46, România.

ALIL, t. LIII, 2013, București, p. 205–218

BDD-A1173 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)

Scorpan (*Graiul moldovenesc. Tendințe fonetice. Expresivitate, Forme dialectale în poezia lui Eminescu, Elemente eminesciene în poezia lui A. Vlahuță*), Tudor Vianu (*Epitetul eminescian*), G. Călinescu (*Istoria literaturii române...*), Dimitrie Caracostea, Nicolae Iorga, Iorgu Iordan (*Limba română actuală. O gramatică a greșelilor*), G. Tohăneanu (*Limba poeziilor lui Eminescu*), Ștefan Munteanu (*Eminescu și limba poetică a înaintașilor săi*), Lucia Pop (*Probleme de limbă în Cercul Kogălniceanu. Compendiu*), Sextil Pușcariu, Adrian Marino (*Alexandru Macedonski și limba literară*), Mircea Borcilă (*Despre lexicul poeziei lui Lucian Blaga*), N.A. Ursu, Despina Ursu, I. Gheție, Paula Diaconescu, Al. Andriescu (*Stil și limbaj*), Dumitru Irimia (*Aspecte stilistice ale articulării substantivului în poezia lui Mihai Eminescu*);

d) izvoare sovietice:

– lingviști sovietici: G.V. Stepanov (*O stile hudozestvennoj literatury*), L.V. Scerba, V. Levin (*Observații despre limba literaturii*), V.V. Vinogradov (*Probleme esențiale ale științei literare sovietice*), B.V. Tomașevski (*Limba și literatura*), G.L. Abramovici (*Vvedenie v literaturovedenie*), N.A. Gvozdev (*Očerki po stilistike russkogo jazyka*).

1.2. Ce putem observa, urmărind citările pe care le face profesorul ieșean atunci când se referă la limbajul poetic sau la specificul limbii scriitorilor?

În finalul studiului *Limba lui Lucian Blaga. Principiile studierii limbajului poetic*, G. Ivănescu reproșează stilisticienilor contemporani că, sub influența lui Bally și Vossler, „care au disprețuit stilistica antichității și a clasicismului", nu au valorificat aceste surse teoretice importante pentru analiza limbajului poetic (Ivănescu 1989: 232). Într-un studiu din 1956 savantul de la Iași anunță că analiza sa pornește de la izvoarele antice, în special de la Aristotel, reținând ideea că limbajul poetic evită expresia banală (Ivănescu 1956: 197–227). De asemenea, se observă ușor că Ivănescu înregistrează foarte multe contribuții în domeniu care puteau ajunge la cunoștința sa: „Este de la sine înțeles că a nu ține seama de progresele stilisticii actuale este la fel de absurd ca și fetișizarea metodelor pe care le propun reprezentanții ei. Niciun cercetător cu preocupări de stilistică nu poate ignora astăzi contribuțiile teoretice excepționale ale lui Roman Jakobson și nici unele rezultate practice la care au ajuns reprezentanții «noii critici», prin Roland Barthes mai ales" (*Evoluția artistică a limbii române literare într-o nouă viziune*, articol inedit, redactat în 1977, publicat în vol. Ivănescu 1989: 243).

În continuare, Ivănescu propune, pentru cercetarea limbii, armonizarea metodelor tradiționale cu cele moderne; face, însă, aluzie la cercetători români care au adoptat mode diverse și au scris articole penibile, „trucate savant într-o terminologie ezoterică și rebarbativă [...] în care, oricât ne-am strădui, nu putem descoperi nici o idee originală și nici un efort creator" (*ibidem*: 244).

Ivănescu reușește să repună în circulație ideile unor înaintași pe care îi consideră modelele sale: Ibrăileanu sau Grigore Scorpan, al cărui curs despre limba cronicarilor, ținut la Iași, îl face să afirme că „Scorpan ne apare drept unul din cei mai originali cercetători ai stilului pe plan mondial" (*ibidem*).

Ivănescu recurge și la ideile școlii lingvistice sovietice, nu într-un spirit oportunist, ci cât se poate de firesc, în contextul social-politic în care trăia[1]. Avea iluzia, transformată deseori în credință, că trimiterile la studiile de lingvistică din școala sovietică îi conferă libertatea de a comenta critic și de a formula propriile idei, într-un mod care-l situa în conul de umbră al cenzurii ideologice. Iată un exemplu în acest sens: „Stepanov ar fi trebuit să distingă limba artistică, care se naște din tendința spre frumos a omului, de limba artistică cu intenții realiste și care deci, descriind o realitate veche, folosește arhaisme, descriind una populară, folosește elemente populare dialectale, zugrăvind o aristocrație, folosește elemente specifice ei, adică elemente de jargon, zugrăvind străini, care nu știu bine limba, folosește elementele schimonosite ale limbajului acestei populații. El pare a admite că aceste categorii de cuvinte au numai funcția de caracterizare. Dar limba de caracterizare e numai o formă a limbii artistice" (Ivănescu 1980: 15).

În alt context, unde Ivănescu afirmă că este nevoie de întemeierea unei științe a straturilor stilistice ale limbii, apreciază lingvistica sovietică, deoarece „n-a părăsit poziția justă, creată deja în epoca antică" (*ibidem*: 20).

O sinteză despre sursele și principiile cercetării limbajului poetic la Ivănescu face Ștefan Munteanu (în vol. Ivănescu 1987: 76–81), declarându-se adept al disocierilor teoretice ivănesciene; în momentul de față, prin oglinda teoriei integralismului lingvistic coșerian, observăm mai ușor direcția oarecum reducționistă pe care au mers stilisticienii români, fie ei din școala ieșeană, clujeană, bucureșteană sau timișoreană: s-a avut în vedere studiul limbii artistice a scriitorilor, cu accent pe semnificațiile estetice ale diverselor figuri de limbaj, analizate ca abateri sau substituții ale uzului comun.

Un apropiat colaborator al profesorului Ivănescu, Al. Andriescu, trece în revistă principalele idei teoretice referitoare la limbajul poetic și limba scriitorilor (dialectele literare, limba poetică românească, stilul individual al scriitorului raportat la norma limbii de comunicare în epoca respectivă, formarea stilului artistic în cele trei variante clasice propuse de retorică – stilul înalt sau sublim, stilul de mijloc și stilul umil) și evidențiază contribuția majoră pe care savantul a adus-o la analiza limbii unor scriitori români, precum Iancu Văcărescu, Nicolae Bălcescu, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, I.L. Caragiale, Alexandru Macedonski, George Călinescu sau Lucian Blaga (cf. Andriescu 1989: 249–263).

Parcurgând opera lui Ivănescu, rămânem uimiți de forța cu care a asimilat izvoarele menționate, de spiritul critic cu care le comenta și de calitatea lecturii operelor scriitorilor români, a căror limbă este analizată diacronic și sincronic, considerate, fiecare în parte, etape sau felii dintr-o istorie a limbii române literare.

1.3. Pe de altă parte, am urmărit trimiterile bibliografice pe care le face Eugeniu Coșeriu în lucrările consultate de mine (Coșeriu 2009; *Lingvistica textului. O introducere*, traducere din limba germană de Eugen Munteanu și Ana-Maria Prisacaru, volum aflat în curs de apariție) și pe care le putem grupa astfel:

[1] Avatarurile suferințelor lui G. Ivănescu se pot vedea și în corespondența cu profesorul Petru Caraman, în parte publicată de Eugen Munteanu (cf. Munteanu 2011c).

BDD-A1173 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)

a) izvoare antice: Aristotel (*Categoriae, De anima, Peri Hermeneias/ De interpretatione, Metaphysica*), Platon (*Cratylos, Sofistul*);

b) lingvişti şi savanţi occidentali dinaintea epocii saussuriene: Toma d'Aquino (*In libros Peri Hermeneias et Posteriorum Analyticorum Expositio*), Giambattista Vico (*Scienza nuova*), G.W.F. Hegel (*Enzyklopädie der philosophischen Wissenschaften, Wissenschaft der Logik*), W. Von Humboldt (*Ankündigung einer Schrift über die vaskische Sprache und Nation, Über das Entstehen der grammatischen Formen, Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts*), J.H. Lambert (*Neues Organon*), J. Locke (*An Essay Concerning Human Understanding*);

c) lingvişti şi filosofi occidentali din secolul al XX-lea: Ch. Bally (*Linguistique générale et linguistique française*), H. Bergson (*La pensée et le mouvant*), V. Bertoldi (*La parola quale mezzo d'espressione*), M. Black (*Language and Philosophy*), L. Bloomfield (*Language*), W. Bolle (*Strukturale Stilistik*), K. Bühler (*Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache*), C. Bousoño (*Teoría de la expresíon poética*), E. Cassirer (*Essay on Man, El lenguaje y la construcción del mundo de los objetos*), B. Croce (*Estetica comme scienza dell'espressione e linguistica generale: teoria e storia, Filosofia práctica, Il linguaggio come errore, La Poesia, Logica come scienza del concetto puro, Sulla natura e l'ufficio della linguistica, Problemi di estetica*), G. Gentile (*Teoria generale dello spirito come atto puro*), N. Hartmann (*Das Problem des geistigen Seins*), M. Heidegger (*Sein und Zeit, Hölderlin und das Wesen der Dichtung, Qu'est-ce que la métaphysique?, Unterwegs zur Sprache*), Hjelmslev, Jakobson (*Implications of Language Universals for Linguistics*), H. Lausberg (*Elemente der literarischen Rhetorik*), C.P.F. Lecoutere, L. Grootaers (*Inleiding tot de Taalkunde en tot de Geschiedenis van het Nederlands*), A. Pagliaro (*Il capitolo linguistico della „Poetica" di Aristotele, Il linguaggio come conoscenza, Il segno vivente, Logica e grammatica*), M. Riffaterre (*Essais de stylistique structurale*), F. de Saussure (*Cours de linguistique générale*), G. Ueding (*Einführung in die Rhetorik*), H. Weinrich (*Wege der Sprachkultur*), Travaux du Cercle Linguistique de Prague.

1.4. Plecat în lumea liberă după doi ani de studii universitare ieşene, timp în care s-a născut prietenia cu asistentul Gheorghe Ivănescu, tânărul Eugeniu Coşeriu, ambiţios şi genial ca şi mai vârstnicul său prieten, a avut acces la toate sursele ştiinţifice posibile. La Universitatea din Roma şi-a luat licenţa în litere (1944), la Padova, pe cea în filosofie (1949). Purtând cu sine un elan titanic, hrănit de o cultură enciclopedică, de seva grea a limbilor latină şi greacă, transformate în instrumente de lucru, de talentul ieşit din comun de a vorbi multe limbi, de inteligenţa uimitoare cu care înţelegea, evalua şi crea în cel mai fascinant domeniu al spiritului omenesc, cel al limbajului şi al limbilor, Eugeniu Coşeriu are, pe lângă toate acestea, şi curajul, susţinut de tinereţe şi forţă fizică impecabilă, de a fi un fel de Cristofor Columb al ştiinţelor spiritului pentru îndepărtata Americă de Sud. Savantul abia trecut de 30 de ani şi-a gândit bine cariera ştiinţifică: a fi deschizător de drum în ştiinţele limbii la Universidad dela República din Montevideo echivala

cu sentimentul olimpian al armoniei dintre o muncă grea şi un rod uimitor. O nouă patrie şi un nou paşaport, pe care l-a păstrat toată viaţa. Putem spune limpede că aici s-a format sistemul epistemologic coşerian, o construcţie amplă şi clară, cu temelia pe învăţătura lui Aristotel, Platon, Sfântul Augustin şi Toma de Aquino, pe idei preluate creator de la Hegel, Humboldt, Croce. Este evidentă, şi bine subliniată astăzi de şcoala de lingvistică întemeiată de Eugeniu Coşeriu[2], dimensiunea filosofică integratoare a operei sale ştiinţifice:

– limbajul este descris şi explicat ca dimensiune esenţială a omului, ca formă a dezvoltării spiritului, ca activitate creatoare şi culturală infinită;

– limbajul este singura activitate spirituală, caracterizată prin două universalii: semanticitate şi alteritate; aceasta din urmă condiţionează istoricitatea şi materialitatea[3];

– savantul a schimbat radical perspectiva saussuriană: nu explică vorbirea prin limbă, ci invers, „pentru că limbajul este în mod concret vorbire, activitate, şi pentru că vorbirea e mai cuprinzătoare decât limba: în timp ce limba e în întregime conţinută în vorbire, vorbirea nu e în întregime conţinută în limbă"[4]. Tot în acest studiu, Coşeriu deschide o perspectivă pragmatică, aşezată pe fundamentul semanticităţii limbajului: gramatica vorbirii studiază tehnica generală a activităţii lingvistice, în care se includ determinarea nominală şi cadrele;

Aprofundând gândirea genuină a lui Aristotel cum nu mai făcuse niciun lingvist până la el, Eugeniu Coşeriu analizează limbajul drept activitate: „ca atare" (*κατ' ἐνέργειαν*); „ca activitate potenţială" (*κατά δύναμιν*); „ca activitate realizată în produsele sale" (*κατ' ἔργον*) (Coşeriu 2004: 291, Logicism şi antilogicism în gramatică). Pe această axiomă, savantul de la Montevideo construieşte un sistem teoretic bazat pe trei linii de forţă, anume nivelul universal al vorbirii, nivelul istoric al limbilor, nivelul individual al vorbirii ca discurs. După zece ani de la primele studii uruguayene, profesorul de la Tübingen completează sistemul său epistemologic tripartit (Coşeriu 2000: 257):

Puncte de vedere / Niveluri	Ἐνέργεια activitate	Δύναμις competenţă	Ἔργον produs
universal	vorbire în general	competenţă elocuţională	totalitatea „vorbitului"
istoric	limba concretă	competenţă idiomatică	(limba abstractă)
individual	discurs	competenţă expresivă	„text"

[2] Pentru înţelegerea teoriilor coşeriene, prezentate în contextul lingvisticii universale, din Antichitate până azi, v. Munteanu 2005b: 210–220; 254–257; 269–291; 311–318.

[3] Cu o forţă de sinteză excepţională, savantul îşi rezumă ideile teoretice într-un text-sinteză, cu titlul *Zece teze despre esenţa limbajului şi a semnificaţiei*, publicat în Coşeriu 2009: 9–13.

[4] Cf. Coşeriu 2004: 292–293, volum în care apare reprodus în românește celebrul studiu din 1956, *Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüística del hablar*.

BDD-A1173 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)

ca, mai apoi, să adauge alte distincții esențiale despre conținutul spunerii (desemnarea, semnificația și sensul), despre judecățile de conformitate, dezvoltând și clarificând, în același timp, teoria sa integratoare[5] (cf. Coseriu 1992: 106):

Plan	Judecată	„Conținut"	Competență (Saber)
vorbirea în general [= universală]	congruent/ incongruent	desemnare	competență elocuțională
limbă particulară [= istorică]	corect/ incorect	semnificație	competență idiomatică
discurs [= individual]	adecvat/ inadecvat	sens	competență expresivă

deopotrivă descriptivă, hermeneutică și pragmatică, prin inventarea a ceea ce savantul a numit pentru prima dată în literatura de specialitate „lingvistica textului".

Revenind la izvoarele concepției despre limbajul poetic, putem afirma că temelia acestei concepții se constituie din lectura și interpretarea magistrală a surselor antice: de la Aristotel preia ideea că limbajul poetic este lógos poietikós, adică deține facultatea de a face universuri imaginate infinite. De la Platon și Giambattista Vico, magistrul de la Tübingen deprinde știința de a armoniza argumentele filosofice cu cele filologice[6]; Benedetto Croce îi întărește această convingere[7], îl determină să vadă în limbă un organism expresiv umplut cu sens[8], să demonstreze ideea că limbajul poetic este limbajul în plenitudinea lui funcțională, ca o creație permanentă[9]. Un elan titanic, susținut de o inteligență sclipitoare, l-a făcut pe Eugeniu Coșeriu să consoneze doar cu spirite înalte, care au explicat actele spiritului omenesc într-o manieră cuprinzătoare și dialectică.

Cât de mult l-a influențat pe lingvistul Eugeniu Coșeriu lectura volumului *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts*, poate cea mai dificilă, prin densitatea stilului și bogăția ideilor, o poate sugera parcurgerea selecției următoare din versiunea în limba română a cărții lui Humboldt (2008):

[5] Pentru argumentarea acestei idei, cf. Munteanu 2005a.

[6] Cf. Vico 1972: 174: „[...] s-au oprit la jumătatea drumului lor atât filozofii care nu și-au verificat argumentele prin autoritatea filologilor, cât și filologii care, la rândul lor, nu s-au preocupat să-și verifice autoritatea prin argumentele filozofilor".

[7] Cf. Croce 1996: 211: „[...] căutata știință lingvistică pe care o studiem, lingvistica generală, în ceea ce are ea reductibil la filozofie, nu este altceva decât estetică. Cine se ocupă de lingvistică generală, adică de lingvistică filozofică, se ocupă de probleme estetice și invers. Filozofia limbajului și filozofia artei sunt același lucru". Coșeriu, în mod critic, nu pune semnul egalității între lingvistică și estetică.

[8] *Ibidem*: 214: „Expresia este un tot indivizibil; substantivul și verbul nu există în ea, ci sunt abstracții făurite de noi prin distrugerea singurei realități lingvistice, care este propoziționea. Aceasta trebuie înțeleasă nu în modul obișnuit al gramaticilor, ci ca organism expresiv umplut cu sens, care cuprinde în mod egal o interjecție foarte simplă și un poem mare. Asta sună paradoxal, și totuși, e un adevăr foarte simplu".

[9] *Ibidem*: 218: „Limbajul este o creație perpetuă; ceea ce este exprimat o dată prin cuvânt nu se repetă decât tocmai ca reproducere a ceea ce s-a produs deja; impresiile mereu noi dau loc la mutații continue de sunete și de semnificații, adică unor expresii mereu noi".

„[...] recunoaștem limbile drept primul stadiu necesar, singurul de la care pornind națiunile sunt în stare să urmeze orice direcție mai elevată din evoluția umanității. Limbile cresc supunându-se acelorași condiții ca și forța spirituală, pentru care ele constituie deopotrivă principiul vital și stimulator" (Humboldt 2008: 79).

„Specificitatea spiritului și configurația limbii sunt la un popor atât de contopite una într-alta încât, dacă una dintre ele ar fi dată, cealaltă ar trebui să fie dedusă în întregime din prima. Specificitatea intelectuală și limba permit și favorizează numai forme reciproc corespunzătoare. Limba este, într-un fel, manifestarea exterioară a spiritului popoarelor; limba lor este spiritul lor, iar spiritul lor este limba lor. Oricât am vrea, nu le putem gândi niciodată îndeajuns de identice! Modul în care limba și spiritul popoarelor izvorăsc într-adevăr din una și aceeași fântână, inaccesibilă înțelegerii noastre, ne rămâne ascuns și inexplicabil" (*ibidem*: 79–80).

„Poezia și filosofia vin însă în contact, într-un sens cu totul diferit, cu însăși intimitatea omului și acționează de aceea cu mai multă eficacitate și cu o mai mare forță formativă asupra limbii, care este atât de adânc implicată în această intimitate umană. De aceea, sunt mai capabile de a atinge o dezvoltare deplină acele limbi în care spiritul poetic și filosofic a predominat cel puțin într-o anumită perioadă, și sunt încă de două ori mai capabile dacă această predominanță a izvorât dintr-un impuls propriu și nu dintr-o imitație a ceva străin" (*ibidem*: 125–126).

Ce putem constata, referitor la tema în discuție, citind din opera amândurora?

Eugeniu Coșeriu și-a elaborat teoria lingvistică de factură integratoare, valorificând critic și creativ idei humboldtiene, precum caracterul energetic al limbajului (Munteanu 2008: 8–23), ideea că omul este om doar prin limbaj, că există, în toate limbile, un spirit formativ universal unic, că funcția dialogică și cea cognitivă sunt primordiale, că libertatea vorbitorilor este mai largă decât le-o acordă lingviștii. Pe aceste premise, este firesc ca savantul de la Tübingen să ajungă la ideea că limba poeziei „este absolutizare a limbajului".

Perspectiva filosofică a lingvistului se adâncește și se nuanțează prin lecturile din Heidegger. Autorul celebrului *Sein und Zeit*, în finalul unui studiu despre poezia lui Hölderlin, citat de Eugeniu Coșeriu, rezumă răspunsurile la întrebările cum stau lucrurile cu limba și poezia, cum se raportează ele la ființa istorică a omului: limba îl are în posesie pe om, și nu invers, omul este permanent în dialog, poezia ctitorește ființa, ea este limba originară a unui popor, în această limbă survine starea de expunere în ființare (Heidegger 1995: 44). Distincțiile coșeriene pe acest subiect arată cum, sintetizând critic cele mai rafinate studii filosofice, majoritatea idealiste, se pot clarifica răspunsurile, se pot orienta pe făgașul științei lingvistice:

„[...] poezia este realitatea unui subiect universal, poetul înregistrează subiectivitatea universală în momentul în care scrie versuri. Acum nu mai este un vorbitor între alții, ci realizează vorbirea în mod absolut – nu a poeziei; și nu doar pentru esența poeziei, ci și pentru esența culturii"[10].

Coșeriu îl citează pe Riffaterre, cu *Essais de stylistique structurale*, aprobându-i ideea că limbajul poetic nu trebuie socotit o deviere relativ, în anumite condiții sau ocazii. Acest fapt este valabil cel puțin pentru esența însăși de la limba

[10] Cf. *Lingvistica textului. O introducere*, traducere din limba germană în limba română de Eugen Munteanu și Ana-Maria Prisacaru, în curs de apariție (paragraful **2.1.**).

BDD-A1173 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)

„normală" (*ibidem*). S-ar putea vorbi de o deviere în fiecare text, în sensul sesizării unei specificități a spunerii poetice, dar nu ca abatere de la uz, ci chiar de o conformitate cu o normă abstractă.

De la Jakobson, Coşeriu păstrează destule idei generale (de pildă, concentrarea mesajului pe felul *cum* se spune), dar mai interesant este cum, în Lingvistica textului[11], savantul interpretează polemic conceptele de *mesaj poetic, funcție poetică*, ajungând la afirmații novatoare, care răstoarnă perspectiva jakobsoniană. Coşeriu afirmă că în poezie nu se realizează o comunicare, în sensul schimbului de idei cu o altă persoană, pentru că poezia nu se adresează altcuiva, ci este „realitatea unui subiect universal"; în acest caz, poetul se situează în afara alterității limbajului.

Un alt autor important, spaniolul Carlos Bousoño, este comentat critic de Eugeniu Coşeriu[12], teoria sa despre exprimarea poetică fiind respinsă cu argumente valide, din care se conturează cu claritate justețea unui alt punct de vedere: „Conform acestui proiect teoretic ar trebui să înțelegem limbajul poetic ca un tip de tehnică sistematică de substituire; în cazul fiecărei exprimări poetice s-ar face un fel de schimb, adică ceva «spus aşa» ar fi înlocuit cu ceva «spus altfel». Această concepție corespunde unei impresii care, într-adevăr, apare adesea atunci când avem a face cu texte poetice. Dacă Empedocle vorbeşte despre *apusul vieții*, atunci avem impresia că această exprimare ar fi o «deviere poetică» de la cuvântul *bătrânețe*, care ne-am aştepta să apară «în mod normal». Dar este o impresie falsă. Ceea ce se prezintă aici ca «substituire», respectiv «deviere» nu-şi mai are originea în înțelegerea nemijlocită a textului, ci în valorificarea inadmisibilă a unei metode, intuitiv stăpânite, de înțelegere a textelor. Mă refer la proba comutării. Într-un text poetic nu există «devieri», în poezie totul este spus exact cum trebuie. Dacă, totuşi, avem impresia că aici sau acolo s-ar fi substituit ceva, atunci îi atribuim textului ceva ce nu-i aparține lui, ci ne aparține nouă înşine. Am văzut deja că proba comutării se aplică inconştient în înțelegerea unui text. Ne întrebăm ce s-ar întâmpla dacă un segment de text ar fi substituit cu un altul, iar această problematică aplicabilă textului de cele mai multe ori inconştient reprezintă o parte din complexa operație de înțelegere. Dar asta nu ne îndreptățeşte să vedem în respectivul segment de text chiar r e z u l t a t u l acestei operații parțiale. După cum sper, acum a devenit ceva mai clar motivul pentru care aşa-numita «stilistică a devierii» trebuie respinsă, plecând de la pretențiile sale teoretice, deşi nu toate afirmațiile făcute în legătură cu această metodă sunt false. Principala ipoteză pe care se întemeiază stilistica devierii corespunde unei intuiri distorsionate a probei comutării".

Un cunoscător al teoriei coşeriene, Eugen Munteanu, comentează şi explică această poziție cu totul diferită față de teoriile practicate curent în analiza stilistică: „Este vorba despre înțelegerea limbajului uman ca formă plenară a creativității

[11] Cf. lucrarea menționată mai sus (același paragraf).
[12] *Ibidem* (paragraful **2.4.**).

umane, atribut esențial şi definitoriu al umanului, şi nu simplu «instrument de comunicare». În mod implicit, această poziție teoretică presupune o opoziție radicală față de orice încercare de a construi o poetică sau o stilistică bazată pe conceptul de abatere" (Munteanu 2005: 256).

2. Concepte terminologice cu care operează cei doi savanți în definirea şi analiza limbajul poetic

2.1. Din metalimbajul profesorului de la Iaşi

Sintetizăm din opera savantului ieşean G. Ivănescu (vezi Ivănescu 1980, Ivănescu 1989) câteva concepte pe care le-a teoretizat şi le-a aplicat în analiza limbii multor scriitori români.

2.1.1. «Limba literară» a unui scriitor are două aspecte: „unul care constituie uzul său logic, rece, obiectiv, neafectiv, poetic numai prin idee, prin reprezentare, nu prin el însuşi, şi unul care reprezintă stilul poetic, solemn, înalt, sau cel vulgar, ironic, satiric, polemic" (Ivănescu 1989: 97). Primul are funcție de comunicare, celălalt este exclusiv artistic, estetic. Într-o altfel de formulare, profesorul ieşean distinge între limba de cultură sau de comunicare a unui scriitor şi limba sa artistică; aceasta din urmă nu reprezintă în același timp şi stilul, „pentru că stilul nu e numaidecât artistic: de stil putem vorbi şi când considerăm limba ca expresie a culturii unui scriitor" (ibidem: 180). «Limba literară artistică» este „numai un aspect al limbii literare sau naționale, ea este, în unele privințe, cu mult mai bogată decât limba literară sau decât limba națională (comună), cuprinzând în ea şi elemente care nu constituie norma limbii literare" (*ibidem*: 155).

2.1.2. Limbă poetică/limbaj poetic

Limba poetică se referă la „anumite fapte de limbă, de exemplu anumite cuvinte şi anumite figuri de stil care nu sunt uzuale şi apar de obicei numai în poezia solemnă şi în proza poetică, creând stilul înalt solemn. Este vorba de un limbaj specific literaturii poetice sau chiar conversației, când ea devine, măcar pentru o clipă, poezie. Trebuie să distingem două categorii de limbaj poetic: cel care constă din figurile de stil şi cel care constă din cuvinte neuzuale sau mai puțin uzuale, sinonime cu altele, banale, care tocmai prin aceea au fost evitate de poet" (Ivănescu 1980: 16). Primul, considerat limbaj figurat, a fost discutat de criticii şi istoricii literari români, al doilea a fost neglijat. Al doilea, limbajul poetic nefigurat, se naşte prin antiteză cu cel obişnuit, având ca elemente de construcție sinonimia la nivelul lexical, frazeologic, morfotic. Ambele au o funcție estetică. Ele se explică prin „tendința spre rar, spre neobişnuit, spre originalitate în vorbire" (Ivănescu 1980: 17 şi Ivănescu 1989: 156–164). Limbajul poetic este în mare măsură colectiv, adică este un aspect social al limbii. El există „ca stil psihologic-estetic al limbii literare sau al unui dialect, ca forma cea mai înaltă a măiestriei vorbirii, ca limba-artă" (Ivănescu 1980: 17). «Limbajul poetic românesc» s-a născut „din

BDD-A1173 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)

limba veche, din cea populară şi din neologisme" (Ivănescu 1989: 168). De pildă, atunci când cuvântul *slovă* nu a mai fost uzual, fiind înlocuit cu *literă* sau *literatură*, el a căpătat valoare poetică. Limba poetică românească se formează după 1830.

2.1.3. Limbajul urât (Ivănescu 1980: 18) este necesar artei literare, ca şi cel poetic sau frumos. El exprimă realităţile urâte. O variantă a limbajului urât este cel umoristic sau burlesc. Acesta „în fond nu face parte din limba literară şi serveşte la caracterizarea personajelor umoristice, anume chiar pentru obţinerea efectului comic" (*ibidem*: 19). Ivănescu leagă elementele „frumoase" şi „urâte" ale limbii de conţinutul operei de artă.

2.1.4. Stilul „nu este întotdeauna ceva individual; orice stil caracterizează mai mulţi oameni şi scriitori, orice stil este sau poate deveni ceva colectiv" (*ibidem*: 17). Stilul „este o particularitate a vorbirii, nu a sistemului lingvistic, adică a tezaurului de fapte de care dispune o limbă" (*ibidem*: 19). Există trei stiluri principale: stilul normal (banal, prozaic), stilul poetic (înalt), stilul vulgar. Alte stiluri ale limbii literare mai sunt: stilul savant (ştiinţific), stilul administrativ, stilul intim-familiar. În multe contexte, G. Ivănescu foloseşte conceptul de «stil» cu sensul coşerian de «normă».

2.1.5. Figurile de stil sunt doar un fel de sinonime ale unor cuvinte, ale unor expresii. Important este „nu atât elementul material, fonetic, al cuvântului, cât sensul lui, care introduce o modificare în imaginea artistică generală, sugerată de toată opera literară sau de o parte a ei. [...] în cazul figurilor de stil, limbajul nu este artă decât prin sensurile cuprinse în el, iar nu prin partea materială a sa, adică prin ceea ce se numeşte semn" (Ivănescu 1989: 156–157). Analiza figurilor la Ivănescu înseamnă o investigare a macrostructurilor semantice, prin care se stabileşte sensul părţilor, ceea ce reprezintă un demers hermeneutic.

2.1.6. Arta literară „se serveşte de limbaj ca material" (Ivănescu 1980: 17).

2.2. Metodă şi viziune în analizele stilistice ale lui G. Ivănescu

Distincţiile teoretice ale profesorului ieşean sunt subordonate analizei factologice, în sensul că obiectivul cercetării sale este să analizeze limba scriitorilor, epocă după epocă, descriind, aproape la toate nivelurile, limba şi stilul lui Dosoftei, Iancu Văcărescu, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Alexandru Vlahuţă, Caragiale, Macedonski, George Călinescu, Lucian Blaga şi alţii. Având datele acestor analize sincronice, situate pe o anume treaptă a scării timpului, autorul *Problemelor capitale* putea să pornească spre o altă ţintă, aceea de a deschide un drum în cercetarea istorică a limbii române literare, anume rezolvarea unei probleme tripartite: ce este, cum s-a constituit şi cum evoluează limba poetică românească. O ambiţie de pionier, o muncă de miner, o gândire critică, prin care transformă lipsurile ştiinţifice în atuuri psihologice: „Lipsa oricăror tratate române de stilistică, scrise în spiritul vechii stilistici de dinainte de Bally, Vossler şi

Spitzer, a dus la formarea în publicul românesc a unor păreri în parte deosebite de a noastră. [...] Starea de înapoiere în care se găseşte stilistica ne-a împiedecat de a utiliza în expunerea noastră o terminologie perfect adaptată scopului" (Ivănescu 1989: 176–177). În ciuda acestor mari inconveniente, G. Ivănescu realizează lecturi aplicate şi comentate pe textele celor mai importanţi poeţi români.

Polemic faţă de unele studii lingvistice ale lui Al. Rosetti, ca autor şi ca îndrumător al şcolii bucureştene, G. Ivănescu fixează paşii unei metode superioare (ibidem: 180): cercetătorul faptelor de limbă din secole trecute trebuie să stabilească întâi normele lingvistice ale autorului respectiv şi apoi deosebirile faţă de normele lingvistice ale epocii. Dacă aceste norme ale epocii nu sunt unitare, cum este cazul în cultura română, cercetătorul trebuie să se întrebe care erau normele lingvistice ale respectivului scriitor. Acest fapt se va stabili, mai ales, prin raportare la limba comună de azi şi, cât se poate, la limba literară din epoca mai veche discutată. În finalul acestui drum, se poate vedea ce fapte de limbă au devenit la scriitorul X „expresia sentimentelor dominante din opera sa artistică".

Citindu-l pe Ivănescu într-o corelare *sui-generis* cu studii coşeriene, descoperim în analizele textuale ale savantului ieşean elemente hermeneutice şi viziune cognitivistă: Ivănescu descifrează mesajul poetic, relaţionându-l cu sentimentele scriitorului, configurate, de pe o parte, de universul său personal şi interior, pe de altă parte, de tradiţia lingvistică, de limba română însăşi ca expresie a felului de a se exprima al scriitorului respectiv.

Un episod important în definirea viziunii lui G. Ivănescu despre limbajul şi limba poetică îl constituie comentariile (*ibidem*: 230–235) sale la studiul cercetătorului clujean Mircea Borcilă dedicat poeziei lui Blaga. Discipol al integralismului coşerian, cultivând ideea că poezia este limbajul în totalitatea lui, Mircea Borcilă îl provoacă pe profesorul ieşean să pună în discuţie câteva idei teoretice din cadrul general al operei poetice ca limbă şi limbaj:

– opera literară, poetică, a unui scriitor este în întregimea ei artă;
– vorbirea (textul) este poezie, nuvelă, roman sau dramă;
– niciun element al textului n-ar trebui considerat ca exterior limbajului poetic.

Savantul ieşean leagă aceste afirmaţii de teoria lui Benedetto Croce şi acceptă că, în acest context al discuţiei, vorbirea cu puternică trăire interioară este o altă categorie de limbaj poetic. Insistă, concluziv, pe opinia personală că „limbajul rămâne, totuşi, un mijloc de expresie a conţinutului poetic şi are în primul rând valoarea bronzului sau marmorei în sculptură, a pânzei şi a culorilor în pictură" (*ibidem*: 231).

În bogatele sale studii de analiză a limbii unor poeţi, G. Ivănescu inventariază fapte de limbă regionale, dialectale, arhaice sau neologice, identifică şi explică, în contextul universului istoric şi de discurs, sensuri lexicale unice, arată cum şi de ce, alegând dintr-o serie lexicală anume, poetul produce o formulă nouă, originală, compară un vers sau o zicere anume cu alte exprimări poetice din epoca respectivă sau din epoci trecute, face observaţii sociolingvistice, descifrează funcţii semantice textuale... La finalul articolului dedicat lui Macedonski, de pildă, poate fi apreciată ca evidentă ideea că acest construct unic şi personal care este textul macedonskian reprezintă o creaţie verbală născută din toate elementele limbajului, în ipostaza lui

BDD-A1173 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)

de limbi istorice româneşti seriale, diacronice, dar şi simultane din perspectiva sincronică a poetului care uza de tot ce constituia competenţa şi cunoaşterea sa lingvistică. Studiile de istorie a limbii literare ale lui G. Ivănescu pot fi re-citite prin grila sau perspectiva teoriei coşeriene, mai exact prin prisma conceptelor terminologoce ale profesorului de la Tübingen. Unele formulări conceptuale care ar putea părea depăşite astăzi unui cititor, precum *limba literară normală, limbajul poetic nefigurat născut prin antiteză cu cel obişnuit, limba poetică se naşte din fuga de limbajul banal, scriitorul caută în general expresiile frumoase, limba poetică se naşte din tendinţa de frumos a omului* (*ibidem*: 153–177), se justifică prin stadiul de pionierat al acestui demers care avea, cum spuneam, două ţinte: să descrie nivelul textual-pragmatic al limbii poeţilor români şi să construiască o analiză diacronică la nivelul limbii istorice, în varianta ei de limbaje poetice. Prima ţintă vizează nivelul individual, ca discurs şi text, a doua ţintă vizează nivelul istoric, produsul abstract, care este limba poetică românească. Eugeniu Coşeriu publicase între timp studiul său *Sistema, norma y habla*; el vorbeşte aici de faptul că o limbă cuprinde „într-o izoglosă actul lingvistic concret, dar şi o limbă anterioară, un sistem stabilit, în aceeaşi comunitate, pe baza actelor lingvistice precedente actului în cauză. [...] Acest concept de limbă anterioară este important pentru că el corespunde tocmai unei realităţi istorice continuate prin noul act, corespunde cadrului în care o nouă intuiţie individuală şi inedită se realizează ca vorbire concretă" (Coşeriu 2004: 95). Pe un asemenea drum mergea profesorul ieşean, fără a teoretiza în acest fel; ştia că generalizarea bazată pe fenomene concrete trasează conturul unui tezaur lingvistic, în care avea de identificat trăsături ale normei şi ale sistemului.

3. Concluzii parţiale

Savantul de la Tübingen îşi fundamentează concepţia despre limbajul poetic pe o cercetare cvasiexhaustivă a surselor filosofice şi lingvistice despre subiectul în discuţie şi ajunge la formularea unui punct de vedere original, construind o teorie epistemologică, pe care am putea-o asemăna cu o piramidă a cărei bază este asigurată de asimilarea şi reformularea, *ad usum proprium*, a ideilor şi conceptelor preluate din învăţaţii pe care i-am menţionat ca izvoare ale teoriei coşeriene. Fără a-i lipsi nici pe departe aplicaţiile textuale, cum unii încearcă să insinueze, Coşeriu este o minte teoretică, de o surprinzătoare forţă creativă, care leagă, prin firul roşu al filosofiei despre esenţa omului ca fiinţă vorbitoare, Antichitatea şi celelate epoci de postmodernitatea în care a trăit savantul.

Spre deosebire de Coşeriu, aflat în lumea liberă a ideilor, cu acces nelimitat la orice sursă, Ivănescu, în România comunistă, aflat sub teroarea fricii şi a spectrului că ştiinţei i s-au amputat aripile, reuşeşte să găsească în tradiţia filologiei ieşene ancore importante (Alexandru Philippide, Grigore Scorpan, Garabet Ibrăileanu), pe care le valorifică plenar, fără a aluneca pe panta protocronismului, tentantă ca satisfacere compensatorie a orgoliului de slujitor al ştiinţei, în condiţii precare. Profesorul de la Iaşi, după ce îşi susţine un doctorat strălucit cu *Problemele capitale*

ale vechii române literare, lucrare publicată imediat în „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»", volumul XI–XII (1944–1945), paralel cu lucrul la monumentala *Istorie a limbii române* şi la alte studii importante, plonjează cu o forţă analitică rar întâlnită în „oceanul" limbii scriitorilor români, înregistrând şi analizând fenomenele lingvistice, la toate nivelurile limbii, şi situându-le în raport cu variantele „limbajului obişnuit".

Ambii savanţi folosesc unele izvoare comune, după cum se observă din listele întocmite; în ciuda diferenţelor dintre contribuţiile celor doi, există, în cazul lui G. Ivănescu, intuiţii subtile, venite tocmai dintr-o interpretare, într-un spirit de gândire asemănător, datorat primilor ani de studii universitare şi lecturilor comune, a limbajului poetic, pe care îl socoteşte aparţinând „nu numai literaturii, dar şi limbajului zilnic, în momentele în care individul vorbitor este stăpânit de tendinţa spre frumos" (Ivănescu 1980: 15).

Deşi profesorul de la Iaşi are o apetenţă teoretică înnăscută, el devine istoricul care înregistrează şi analizează fenomenele limbii române poetice, în toate etapele constituirii sale ca diasistem. Profesorul de la universităţile din Montevideo şi Tübingen evoluează într-un mod diferit: ideile teoretice îşi găsesc aplicaţii în spaţiul vast al limbajului poetic ipostaziat în diferite limbi istorice; analizele sale au în vedere fenomenele lingvistice concrete, foneme, cuvinte, sensuri enunţiative, nu atât ca realizări istorice, ci mai ales ca reflexe ale tehnicii vorbirii.

Această privire asupra a două destine ştiinţifice, care evoluează în acelaşi timp în spaţii formative diferite, poate releva mai pregnant ideea importanţei pe care o are „mediul" asupra evoluţiei personalităţii unui om de ştiinţă. Acesta, poate, a determinat să propunem culturii universale un învăţat care a lăsat cea mai interesantă istorie a limbii române şi cele mai factologice analize ale stilului multor scriitori români, şi un altul, care ne-a explicat arhitectura limbajului omenesc, în întregimea lui.

BIBLIOGRAFIE

Andriescu 1989 = Al. Andriescu, *Concepţia lui G. Ivănescu despre limba română literară*, postfaţă la vol. Ivănescu 1989: 249–263.

Coseriu 1992 = Eugenio Coseriu, *Competencia lingüística. Elementos de la teoria del hablar*, elaborado y editado por Heinrich Weber, versión española de Francisco Melo Blanco. Madrid, Gredos (*Sprachkompetenz. Grundzüge der Theorie des Sprechens*, 1988).

Coşeriu 2000: Eugeniu Coşeriu, *Lecţii de lingvistică generală*, traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga, cuvânt-înainte de Mircea Borcilă, Chişinău, Editura ARC (Lezioni di linguistica generale, 1973).

Coşeriu 2004 = Eugeniu Coşeriu, *Teoria limbajului şi lingvistica generală. Cinci studii*, ediţie în limba română de Nicolae Saramandu, Bucureşti, Editura Enciclopedică (*Teoría del lenguaje y lingüística general. Cinco estudios*, 1962).

Coşeriu 2009 = Eugeniu Coşeriu, *Omul şi limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii şi lingvistică generală*, antologie, argument şi note de Dorel Fânaru, traducere de Eugenia Bojoga, Dumitru Irimia, Eugen Munteanu *et al.*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

Coşeriu 2011 = Eugeniu Coşeriu, *Istoria filozofiei limbajului. De la începuturi până la Rousseau*, ediţie nouă, augmentată de Jörn Albrecht, cu o remarcă preliminară de Jünger Trabant, versiune românească şi indice de Eugen Munteanu şi Mădălina Ungureanu, cu o prefaţă la ediţia românească de Eugen Munteanu, Bucureşti, Editura Humanitas.

BDD-A1173 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)

Coşeriu 2012 = Eugeniu Coşeriu, *Lingvistica textului. O introducere*, traducere din limba germană în limba română de Eugen Munteanu şi Ana-Maria Prisacaru (manuscris).
Croce 1996 = Benedetto Croce, *Estetica privită ca ştiinţă a expresiei şi lingvistică generală*, traducere de Dumitru Trancă, Iaşi, Editura Moldova.
Heidegger 1995 = Martin Heidegger, *Limbajul poeziei*, în româneşte de Thomas Kleininger şi Gabriel Liiceanu, în revista „Secolul XX" (Bucureşti), 1–3.
Humboldt 2008 = Wilhelm von Humboldt, *Despre diversitatea structurală a limbilor şi influenţa ei asupra dezvoltării spirituale a umanităţii*, versiune românească, introducere, notă asupra traducerii, tabel cronologic, bibliografie şi indici de Eugen Munteanu, Bucureşti, Editura Humanitas.
Ivănescu 1956 = G. Ivănescu, *Limba poetică românească*, în „Limbă şi literatură", II, p. 197–224.
Ivănescu 1980 = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iaşi, Editura Junimea.
Ivănescu 1985 = G. Ivănescu, *Consideraţii asupra aşa-ziselor figuri de stil*, I, II, III, în „Pagini bucovinene" (Suceava), Supliment al revistei „Convorbiri literare", IV.
Ivănescu 1987 = G. Ivănescu, *Principii ale cercetării limbajului poetic. O revenire la conceptele antichităţii*, în „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Alexandru Ioan Cuza» din Iaşi" (serie nouă), *Omagiu profesorului G. Ivănescu*, Secţiunea IIIe. Lingvistică, t. XXXIII.
Ivănescu 1989 = G. Ivănescu, *Studii de istoria limbii române literare*, ediţie îngrijită şi postfaţă de Al. Andriescu, Iaşi, Editura Junimea.
Munteanu 2005a = Eugen Munteanu, *Eugenio Coseriu. Fundamente filosofice ale unei „lingvistici integrale"*, în vol. *Ideea europeană în filosofia românească*, 1 (coord. Ştefan Afloroaei), număr special al revistei „Hermeneia" (Iaşi).
Munteanu 2005b = Eugen Munteanu, *Introducere în lingvistică*, Iaşi, Editura Polirom.
Munteanu 2008 = Eugen Munteanu, *Introducere. Humboldt şi humboldtianismul*, în vol. Humboldt 2008: 8–23.
Munteanu 2011a = Eugen Munteanu, *Câteva reflecţii despre posteritatea imediată a lui Eugeniu Coşeriu*, în „Limba română" (Chişinău), anul XXI, nr. 7–8.
Munteanu 2011b = Eugen Munteanu, *Posteritatea lui Eugenio Coseriu, în Eugeniu Coşeriu – 90 de ani de la naştere*, număr special al revistei „Anuar de lingvistică şi istorie literară" (Iaşi), t. LI.
Munteanu 2011c = Eugen Munteanu, *O prietenie exemplară. Petru Caraman şi Gheorghe Ivănescu în corespondenţă*, în „Limba română" (Chişinău), anul XXI, nr. 1–2, p. 35–41 (I); nr. 3–6, p. 271–276 (II); nr. 7–8, p. 166–174 (III).
Vico 1972 = Giambattista Vico, *Principiile unei ştiinţe noi cu privire la natura comună a naţiunilor*, traducere în limba română de Nina Façon, Bucureşti, Editura Univers.

THE UNDERSTANDING OF G. IVĂNESCU AND EUGENIO COSERIU ON POETIC LANGUAGE (I)

ABSTRACT

Our article will comparatively review G. Ivănescu' s conceptions of poetic language with those of Eugenio Coseriu. First we will examine the essential and recurring bibliographies that the two scholars have constantly referred to in their work. While G. Ivănescu is known for his theoretical erudition, we consider him largely a historian concerned with the recording and analysis of the Romanian language's poetic dimensions, with all its diasystemic assemblages. Conversely, Eugenio Coseriu argues that language's primary function is poetic, that is to say that language in all its expressive capabilities equates with poetry per se. Finally, we suggest that the directions spearheaded by these two authors are still open to fertile linguistic and hermeneutic investigations.

Keywords: G. Ivănescu, Coseriu, poetical language, literary language, style, textuality.

CONCEPŢIA LUI G. IVĂNESCU DESPRE MIGRAŢIILE ROMÂNILOR ÎN EVUL MEDIU[1]

EUGEN MUNTEANU*

G. Ivănescu (1912–1987) a fost unul dintre cei mai importanţi lingvişti români, posesor al unei gândiri lingvistice originale în multe privinţe. În ciuda unui destin advers şi a unei sănătăţi precare, a reuşit să construiască o operă diversă şi consistentă, cu contribuţii importante sau notabile în teoria limbii, lingvistică comparată şi indo-europeană, romanistică, fonetică descriptivă şi istorică, teoria limbajului poetic, dar mai ales în istoria limbii române.

Ca elev al său, afirm că G. Ivănescu este, după părerea mea, autorul nu doar al singurei istorii complete a limbii române, ci şi al celei mai bune dintre ele. Problema originii, specificului şi dinamicii istorice a limbii române s-a situat constant în centrul atenţiei lui G. Ivănescu. Elev strălucit, la Iaşi, al lui Alexandru Philippide şi Iorgu Iordan, cu studii ulterioare la Paris şi Roma, G. Ivănescu şi-a început reflecţiile asupra limbii române într-un moment privilegiat. Pe de o parte, prin sintezele anterioare ale unor lingvişti precum O. Densusianu, A. Philippide sau S. Puşcariu, ca şi printr-un mare număr de lucrări cu caracter monografic publicate de autori români sau străini, se adunase o mare cantitate de material faptic din cel mai divers privitor la diferitele etape din istoria limbii române. Pe de altă parte, în epoca interbelică, atunci când Ivănescu şi-a început cariera, deformarea şi pervertirea prin politizare a discursului ştiinţific în sfera etnogenezei româneşti şi a originii limbii române nu afectase încă posibilitatea exprimării libere a unor poziţii neconvenţionale, aşa cum se va întâmpla ulterior, în perioada comunistă a istoriei recente a României. Cu alte cuvinte, în formarea teoriilor sau ipotezelor sale ştiinţifice privitoare la etnogeneza românească sau la unul sau altul din momentele sau aspectele mai obscure ori mai controversate din istoria limbii române, Ivănescu s-a lăsat călăuzit exclusiv de convingeri interne bazate pe fapte sau pe argumente

[1] Cu titlul *Die Konzeption von Gheorghe Ivănescu über die mittelalterlichen Wanderungen der Rumänen*, o versiune în limba germană a textului a fost prezentată la sesiunea internaţională Romanistisches Kolloquium XXV – „Südosteuropäische Romania: Siedlungs-/Migrationsgeschichte und Sprachtypologie", Viena, 30 aprilie 2010.

* Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide", Iaşi, str. Th. Codrescu, nr. 2, România.

ALIL, t. LIII, 2013, Bucureşti, p. 219–226

BDD-A1173 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:54:45 UTC)